

TANKAR I EN ISVAK <https://ki.se/om-ki/essasamling>

Georg Klein

Lidingö, den 8 mars 1998. Solig vintersöndag. Jag vaknar med olust. Tre föredrag, en ansökning och en stor, ambitiös översiktsartikel ligger huller om buller, med papper utspridda i alla rum. Det känns som ett fullständigt kaos.

Jag låter Glenn Gould spela Bach för mig och tittar ut. Nysnö har fallit under natten! Efter en så gott som snölös vinter som endast medgav en enda av mina älskade, i många år praktiserade skidåkningsturer i Kottlaskogen, har jag fått en oväntad chans vid detta sena datum. Jag sätter på mig skidorna i en mycket gladare sinnesstämning, medan Eva varnar för de svaga isarna på Kottlasjön. Hon har dock varnat tidigare många gånger utan någon egentlig anledning, varför jag inte tar hennes ord riktigt på allvar. De sista nätterna har ju varit kalla och isen brukar vara stark så här sent på vintern. Jag har hört, men tror inte riktigt på ryktet att det hade varit livvänder under min frånvaro.

Snart står jag vid Kottlasjöns strand. Här känner jag varje sten. I 36 år har jag gått runt sjön så gott som varje söndag hela hösten och våren, simmat i den varje sommar, åkt skidor över dess frusna yta på vintern. Här har mina barn vuxit upp, här har jag läst och dikterat medan jag vandrade på de välkända stigarna under mer än hälften av mitt liv. Här kommer jag också att dö, tänker jag. Fast inte ännu, inte idag. Jag har mycket att göra. Papperen som ligger utspridda på golvet måste plockas upp. Ett manuskript måste levereras redan i morgon bitti. Jag har lovat fem av mina barnbarn att ta dem på bio i kväll.

Jag ser inga skidspår på isen, men det ligger minst en decimeter tjock nysnö överallt. Jag är nog den första skidåkaren i dag. Jag får väl göra spåret för andra.

Jag rör mig framåt i den långsamma takt som åldern har fört med sig men som mitt sedan ungdomsåren i grund och botten oförändrade medvetande ser som fullständigt normal. Jag är på väg mot mitten av sjön.

Vilken härlig dag. Efter denna skidtur kan jag säkert ta itu med det tråkigaste arbetet som jag skjutit åt sidan sedan länge, den helt nödvändiga anslagsansökningen. Sedan kan vi ta översiktsartikeln.

Det verkar som om isen skulle vara "våt" i vissa fläckar, men det har jag sett förut. Det är bara att gå runt dem. Skidorna är så långa att de inte bryr sig om mjuka fläckar emellan. I värsta fall blir de lite klubbiga, det har jag varit med om många gånger. Jag känner mig trygg. Men knappt har jag tänkt tanken färdig innan isen under mig ger vika. Först tror jag nästan att den "skämtar" men så hör jag, mera förvånad än förskräckt, ett ljud som liknar "blubb" och konstaterar att jag befinner mig i djupt vatten.

Det var inte bra. Definitivt inte. Nog hade min fru Eva rätt. Vilken utskällning jag skall få när jag kommer hem våt. För det gör jag väl? Det kan inte vara något problem att ta sig upp ur det här, det är ju bara min älskade Kottlasjö där jag känner mig hemma. Allt verkar lugnt och fridfullt. Ingen i sikte. En skida har gått av, den ligger kvar på isen. Den andra sitter kvar på min högra fot. Jag måste befria mig från den. Jag slänger mina vantar och lyckas så småningom frigöra den andra foten under vattnet. Jag känner hur fingrarna domnar. Så snabbt det går!

Sedan försöker jag ta mig upp, fortfarande lugn och segerviss. Jag stödjer mig på armbågarna. Isen går sönder som en mör kaka. Den ynglar av sig, små isflak strömmar överallt, vaken blir större. Jag försöker ta mig upp på andra sidan med samma resultat. Jag sparkar mig framåt i vattnet som om jag skulle simma, jag försöker glida upp på isen med armbågarna. äntligen, nu känns underlaget starkare. Stött på långt framsträckta armar försöker jag lyfta kroppen. Hela underlaget spricker. Antalet små söta isflak har mångdubblats.

Jag inser att jag inte har en enda chans att ta mig upp. ändå kämpar jag. Man måste ju försöka. Innerst inne vet jag att det är förgäves.

Än sen då, tänker en del av min hjärna. Jag är i mitt sjuttiotredje år. Jag har haft ett gott liv. Alla mina närmaste befinner sig i trygghet. Det kommer att ta slut ändå, när som helst. Varför skall man skjuta upp processen. Det är en angenäm död. Man bara somnar av kylan och sedan vet man ingenting. Kom ihåg kapitlet "Schnee" i Zaubenberg. Man kan dö på ett mycket obehagligare sätt. Så säger en del av min hjärna. Men en annan del arbetar febrilt med problemet hur jag skall hinna att ta de fem barnbarnen på bio i kväll, jag har ju lovat. Manuskriptet måste bli färdigt tills i morgon bitti. De har ringt och ringt om det under hela veckan, medan jag ännu var i USA, min sekreterare har lovat att faxa det till tryckeriet tidigt på morgonen.

Det börjar kännas kallt i hela kroppen. Det är underligt hur fort det går. Kroppen känns lättare på något sätt. Snabba associationer ilar genom hjärnan. Symboltolkaren i huvudet vet vad jag tänker på utan att den behöver rabbla upp texten. Två israeliska författare, Shai Agnon och den

mycket yngre Amos Oz går bredvid varandra, på en tredje författares begravning. Den döde hade varit hypokondriker hela sitt liv, han plågades ständigt av en svår dödsångest. "Herr Oz!" - vänder sig Agnon till den unga kollegan på sitt något formella sätt. "Han klarade det. Då kan det inte vara så svårt".

Nej, vi skall nog också klara det. Jag kämpar dock vidare, nu utan allt hopp. Jag bryter av ytterligare isflak, händerna saknar all känsel. Jag bryter och bryter, som en gruvarbetare. En isgruvans slav som arbetar för en överordnad myndighet, av någon sorts inneboende drift, men utan all övertygelse.

En annan anekdotblix. Det oetiska experimentet som gjordes för några decennier sedan. En grupp vita laboratorieråttor och en annan grupp vilda bruna avloppsråttor fick simma i en cylindrisk behållare varifrån de inte kunde komma upp. Frågan var vilken av de två grupperna ger upp först. Man brukar gissa att den vite, tama råttan sjunker först. Men det blev tvärtom. Den vita råttan håller ut längre eftersom den är "optimistisk". Han vet att en människa i vit rock brukar komma till undsättning. Avloppsråttan hyser inga förhoppningar.

Vilken sorts råttor är jag?

Ännu kämpar jag. Men jag minns också en ungersk dikt om Antigone: "Mörk är Acherons sand. Här måste man dö, Haimon, min älskade." Starkt motorbuller. Jag tittar upp. En stor, tomatröd helikopter blir synlig ovanför Kottlaskogen. Det förekommer ofta att helikoptrar flyger över Kottla. Skall jag försöka signalera till den på något sätt? Knappt har jag tänkt denna tanke förrän jag ser att den är på väg ner, den sänker sig rakt mot mig. Kan det vara möjligt?

Det gick blixtnabbt. Helikoptern hovrade några centimeter över isen och virvlade upp en riktig snöyra. (Piloten berättade för mig senare att det är mycket kritiskt hur han ställer in rotorns vinkel vid räddningsaktioner av det här slaget. Man måste undvika att lufttrycket pressar ner räddningsobjektet under isen.)

Dörren öppnades. En man ur helikopterns besättning stod fastspänd med säkerhetsbälte och höll i en kollega bakifrån, medan denne steg ner på meden och räckte mig en hand. Han drog upp mig och satte mig på meden, medan helikoptern höjde sig något över isen och flög mot stranden. Närmare stranden hovrade den igen medan två starka armar förde mig upp i helikoptern. Enligt vad de senare berättade, var min första fråga (som jag dock har glömt): "Varifrån kommer ni? Hur har ni hunnit hit?"

Jag har skrivit om den sovjetiska nedskjutningen av det koreanska passagerarplanet som hade förirrat sig långt in över sovjetiskt territorium. Som den speciellt tillsatta, opartiska franska undersökningskommissionens idoga åttaåriga arbete visade, berodde katastrofen varken på spionage eller andra politiska eller militära faktorer utan på en serie av tillfälliga händelser som var mycket osannolika,

var och en, men som tillsammans bildade den kedja som ledde till den slutliga, då redan oundvikliga katastrofen. I mitt fall var det lika tillfälliga händelser som ledde till den lyckliga utgången.

Det visade sig att en dam, Inger Damberg som bor i en villa på en liten kulle ovanför Kottlasjöns södra strand, har gått över från köket på gatusidan där hon brukar hålla till på söndagsmorgnarna, till sitt vardagsrum med den breda sjöutsikten, av en ren tillfällighet. Hon såg mig skida fram på sjön och tyckte att jag kom alldeles för nära ett område där hon visste att isen var svag. Hon tog fram sin kikare för att kunna iaktta mig bättre. Samma ögonblick som hon fick in mig i fokus gick jag genom isen. Hon kastade sig på telefonen och ringde SOS-larm. Brandkåren larmades och satte genast igång med en utryckning. Larmet uppfattades dock även av en ambulanshelikopter som var på väg tillbaka till sin bas i Gustavsberg, efter att ha levererat en patient till Danderyds sjukhus. Transporten var försenad med 45 minuter, beroende på ett samordningsproblem med en bilambulans. Utan denna försening skulle den redan för länge sedan hade varit tillbaka i sin hangar på Värmdö. Men nu hörde piloten larmet i sin radio. Han visste var han befann sig, men var inte helt säker på Kottlasjöns exakta lokalisering. Navigatören tittade på kartan och konstaterade att sjön låg direkt under helikoptern. De tittade ner och såg mitt huvud. Från ögonblicket då de uppfattade larmet tills de nådde fram till mig tog mindre än 60 sekunder.

Helikopterfärden tog bara några minuter. Akuten på KS tog god hand om mig. Jag blev utskriven efter ett par timmar, och kunde återgå till min normala verksamhet. Så trodde jag åtminstone. Jag tog tulpanbuketten som fanns hemma och gick raka vägen över till Inger Damberg för att tacka henne. Men vi hade knappt satt oss med en kopp kaffe förrän telefonen började ringa.

Vi befann oss i mitten av en enorm medieuppmärksamhet. Det var av en helt annan typ än vad jag är van vid från andra sammanhang. En solskenshistoria! De måste skriva om det, ta bilder tillsammans med helikopterbesättningen. Inger Damberg och jag måste krama varandra på isen där den var stark. Alla är glada, helikopterbesättningen strålar. Vilken fantastisk aktion, årets räddning! Sex minuter efter det att de uppfattade larmet var jag på KS. Sedan kommer strömmar av brev, telefonsamtal, blommor och kommentarer, i flera dagar.

Modifierad av Georg Klein från Tredje motet med Peter Knoll, Bonniers förlag.

